

Kirjan merkitys puntarissa

Mikko Lehtonen:
POST SCRIPTUM
Kirja medioitumisen aikakaudella.

Tampere: Vastapaino 2001. 224 s.

Miksi painettu sana on kulttuuris-
sa niin arvostettua, että sen
katoamisesta ollaan toistuvasti
huolissaan? Onko kirjoissa erityis-
tää vastarinnan viettelyä? Mikä on
digitaalisen tenho?

Mikko Lehtonen tarttuu *Post Scriptumissaan* monipuolisesti kirjallisuutta, kirjoja ja kustantamista koskeviin kysymyksiin ja purkaa lukemisen ja kirjoittamisen itsensä selkeyttä ”korkeakulttuurin” merkinä. Vaikka eriaisteisia painetun sanan uhkia diagnostisoidaan-
kin vähän väliä, voi kirja Lehtosen mukaan mediumina edelleen erinoma-
isen hyvin. Vaikka *Suomen kirjallisuus* -tyyppiset yliopistoliset oppiaineet ovat olleet omiaan luomaan mielikuvaa yhtenäisestä ja pysyvästä kirjallisuudesta, ei kirjallista yhtenäiskulttuuria Suomessa ole ollut olemassakaan. Lehtonen kirjoittaa, että 1920–1960-lukujen välillä elettiin porvarillisessa ja vasemmistolaisessa leireissä, ja sittemmin kansallista yhtenäisyyttä muovattiin television varaan.

Kun muiden mediatuotteiden luonnetta sosiaalisina käytänteinä on pohdittu vuosia, kestää aikansa, ennen kuin tällaisia käsitteitä tuodaan lähellekään kirjajhyllä – ainakaan suomeksi. Onneksi – ja vihdoin – Lehtonen tarkastelee painettua sanaa mm. moraalitek-
nologiana ja minätekniikkana, subjektiviteetin keskeisenä rakennusaineena sekä pohtii painetun sanan, tiedon ja vallan suhteita.

Lukemisen luvatussa maassa kirjoilla on nähty yhteys ennen kaikkea kasvuun, työntekoon, aktiivisuuteen, kansalaisuuteen ja virkistymiseen – ei esimerkiksi mielihyvään ja joutilaisuuteen. Lukemista on pidetty myös merkittävänä itsehillinnän mittarina. Lehtonen muistuttaa kuitenkin, että lukeminen ei tee autuaaksi; lukeminen ei ole estänyt sotia, luonnonkatastrofeja eikä itsetuhoista

käyttäytymistä (viimeksi mainittua on jopa saattanut lisätä).

Lehtonen analysoi kirjakulttuurin muutoksia medioitumisen aikakaudella pitkälti intermediaalisuuden ja multimodaalisuuden käsitteiden avulla. Ne näyttävät usein raahaavan mukanaan puhetta hybridimuodoista, matalan ja korkean raja-aidoista ja muista geneerisistä harhoista. Monentumuksesta ja hajaantumuksesta kirjoitetaan luonnontieteen termin, vaikka toisaalta vakuutetaan, että aiempien tieteen ihanteiden mukainen luokittelu ja viipalointi ei pidäkään paikkaansa. Miksi siis toistaa niitä? Sitä paitsi (maskuliininen) luonnontieteellinen puhe-
tapa on tarttuvaa: Lehtonen kirjoittaa, paitsi hybridigenreistä myös *ristsiitoksista*, yksityisen *tunkeutumisesta* julkisuuteen jne.

Post Scriptum on monipuolinen kirjakulttuuria valottava teos, jonka lukeminen ei varmaankaan miellytä kaikkia. Kaiken edellä mainitun lisäksi se tarkastelee esimerkiksi äidinkielen opetusta sosiaalisten subjektien tuotantona. Lehtonen erittelee myös kirjan materiaalista historiaa savitauluis-
ta alkaen, mikä lisännee teoksen käyttöarvoa yliopistollisena oppikirjana. Lisäksi siinä on hauskan henkilökohtainen esipuhe: siinä Lehtonen tunnustautuu pinttyneeksi lukutoukaksi, jonka kirja-
aaddiktio on alkanut jo viisivuotiaana.

Pohtimatta *Post Scriptumissa* jää, ihme kyllä, kirjakulttuurin sukupuolittuneisuus. Kenellä ylipäänsä on ollut mahdollisuus osallistua näihin sosiaalisiin käytänteisiin? Kenelle hajaantuminen on aukonut ovia? Onko ”tunnustuksellisuus” pelkästään kaupallista? Ja siitä, onko Hotakaisen *Klassikko* (1997) *ensimmäinen suomalainen kirjallisuuden medioitumista käsittelevä romaani*, kuten Lehtonen kirjoittaa, voi vääntää kättä; ensimmäisten etsinnän mielekkyydestä ylipäänsä, mutta myös suhteessa jo 1975 ilmestyneeseen Eila Pennasen *Naisen kunniaan*.

SANNA KIVIMÄKI

Represen- taatioiden politiikat

Richard Dyer:
ÄLÄ KATSO
Seksuaalisuus ja rotu
viihteen kuvastossa.

Toimittanut Martti Lahti.

Tampere: Vastapaino 2002. 266 s.

Richard Dyer on brittiläinen Warwicken yliopistossa toimiva elokuvantutkija, jonka kirjoitukset ovat viimeisten parinkymmenen vuoden aikana antaneet paljon myös muiden medioiden kuin elokuvan parissa työskenteleville. Martti Lahden toimittamaan suomen-
noskokoelmaan on koottu artikkeleita 1970-luvun lopulta 1990-luvun lopulle. Kirja antaa hyvän kuvan Dyerin tutkimuksen pääteemoista.

Kokoelman alkuun on valittu kaksi suhteellisen yleisiä teemoja – viihdettä ja stereotyyppöitä – käsittelevää tekstiä, jotka toimivat eräänlaisena johdantona muiden artikkelien tapaustutkimuksille. Muita artikkeleita yhdistävä teema on seksuaalisuus. Homopornoa käsittelevässä artikkelissa Dyer kysyy, minkälaisista tiedoista ruumiista ja seksuaalisuudesta porno tuottaa ja voisiko se toimia perinteisen maskuliinisuuden vahvistamisen sijaan myös halun uudelleenkou-
luttamisen välineenä. Metodologinen artikkeli homoelokuvan tutkimuksesta hahmottelee mallia, joka mahdollistaa elokuvantekijöiden homoseksuaalisuuden huomioimisen ilman epähistoriallista essentialismia ja ohjaajajäsenien nostamista teoksen merkitysten lähteeksi. Kokoelman loppuvai-
keissa analysoidaan valokuvien representatioita erilaisissa elokuvissa. Teemaan johdattelee Marilyn Monroen tähtikuvaa käsittelevä artikkeli, jossa sekä seksuaalisuus että rotu ovat keskeisiä käsitteitä.

Kokoelman teksteistä on myöhemmässä tutkimuksessa ehkä eniten lainattu artikkeleita ”Viihde ja utopia”, ”Älä katso” ja ”Valkoisen”. Artikkelit ilmentävät hyvin Dyerin tutkijanlaatua. Kaikissa kolmessa katsotaan uudella tavalla kohdetta, jonka merkitykset hel-

